

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnent. *2. Transport av høy*

Tilleggsspørsmål nr.

Emne: *Transport av høy*Oppskr. av: *A. Skårheim*(adresse): *Bergen**Lagn og Fjordane*Fylke: *og nokre frå Nordalene*Herad: *For det meste
Balustrand*

Bygdelag:

Gard: *Skårheim*G.nr. *5* Br.nr. *1.-*

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

Ja - for det meste.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

*Noko er samla på granskerferder andre stader.
Skadnamnet vert då litt.*

SVAR

1. Ja, det var naturleg at arbeidsmåten var forskjellig på dei store gardane enn på husmannsplassane. På store skilnaden var at på gardar brukte dei øyktis til å kjøra inn høy og ellers alt slags fôr medan husmannen vanleg laut berre foret inn inn sinneren, og inn vinteren då bonden kjørde heim høy og lauv hadde husmannen sin høy eller lauvside, som han drag foret heim på. Denne sleden var lettbygd - men sterk, og husmannen bar han på verdi fram til den staden han skulle henta foret, inn det var tung fôr.

Men det var og husmannsplassar som var so store at dei fødde øyktis og 5 til 6 kyr. På slike stader var driftsmåten innlag den same som på garden.

Dei slo i utmarkti både bonden og husmennene. På Skårheim slutta dei med det 1876. - Det var

solis til: Dei hadde treflåtter i
 Kalvaskoradue og i Hallen. Høyet
 rodde dei (uelle det i padda; ei)
 utfor fjellet og bar det so ned til
 Lalböörhang (Lalborhang). Der var god
 löda. Væren 1877 kom seint. Dei gamle
 nemnde denne væren "Flyggværen". Det
 var mykje snö og kaldt so det
 var god uppebera (skareföre). Folk
 künde difor fara kvar dei vilde
 utan at farst synte i snöen.
 Den væren vart alt høyet i
 Lalborhang-löda stalt. Tidau slo
 bonden på Kärheim ikkje meir
 i jitslåttene. Men husmennene
 slo i utmarki til 1885, og ei
 husmannsentija bar heim fugla-
 blom til 1896. Ho skar blomem
 og hengde han i tve so han
 bana (türkano). På part han
 lettare å vera.

Ein arbeidsam og driftig
 husmann, (Ingebrigt Brattland) var ofte
 eller midjelmann (29 septbr.) heilt uppe
 under Høltanipa, 850 m. over havet
 og slo i skorane der leisti ikkje
 hadde komne. Var det godt var
 var strai då turve, og han bar
 høyet heim med det same det
 var slege. Mykje for künde verla
 henta på den måten ^(1860-1870 årg.) men ludi
 var bratt. Og dette var arbeid
 som kravde ein sterk kropp.
 2. Høystakk brukte dei ikkje
 2) Han budde nede med sjöen.

på Skåheim. Men dei hadde ukløta.
 Der det var fjellamrar - eller ser
 bratt brukte dei roddor (rodde-ei).
 Då fort var kome ned i dalen
 har dei det fram. Det var gjerte
 kring låda, og der var heijal.
 Når det regnør - so høyet var
 tungt drag dei det på sloas.
 Slode - ein slae = lauvkoll. Dei
 sloa graset til heijane. Dei
 fengde det stundum og drag det
 i bjørteband. Furuja ei - fint
 samantagte gras - eller høy - so
 mykje som ein kan bera i fangst.

Dei som var ut kome
 med slikt arleid varleine
 meitarar til å fengja fast og
 godt so graset - eller høyet hang
 godt saman - og låg fast i
 kog eller band.

Når mykje dei drag på
 ein slae pella ryg eller lendet.
 Når det bratt - og dei var 2 mann
 i lag inn ein slae so drag dei
 meir enn eit herflass.

Dei hadde eit fast og
 godt underlag på slauen framme.
 Der tok dei til å lera på, og
 dei ferde alt godt der. Dei lagde
 og fine greiner inne mellom
 graset - høyet - og dei hadde
 greiner oppatt på - fyrr dei
 gypte (gyrte) det saman.
 Då dei so sloa i ulenda bukta

sløen seg som ein orrn.

Når dei brukte bjørke-
band var det jarnast ei kleift.
Når det fine bjørkerunningar ei
fina vakt dei fjukkender som
vidja - og sette solis lykkja
på bandet. (Lykkja - ei)

Lykkja i den grunn-
aste enden hadde dei stundum. Men
det lautt vera lerre til småe
band. Teller part det for veitst.

Stundum tok dei
2 band og flebla samann mot
grannvendane - so dei part-
midt i bandet. På den måte
part bandet stort - og sterk.

Dei fengde ikkje
likt til lauband - og bog.

Til bandet laga dei stulle, parte
fengjer. (fengjer). Men til bog -
som alltid var dobbelt- laga
dei lenger fengjer so byrde vort-
buidare. - Teller laub dei i ut-
marki bruke småe byrdar, av
rimsyn til at det ofte var
vandt - så koma fram i skog
og ulunda. -

Dei som var vane
og dugande til slitt arbeid
heldt togendane - eller halde i
bandet på den vinstre herdi
so den lågre handi var fri.
Med herne tok dei seg fyre,
heldt seg i greinor i stup -

og på fleivort - eller stødde seg i
 tre. Var det god mark - og
 tung byrd heldt dei på å henda
 i tagendane - eller handet - - og
 hovudet. På var dei mest - rim
 det herre var eit støtt stykke
 dei spulde beva.

Var det flat mark
 var det jammast dei hjelpte ber-
 aren til å peisa seg.

Arbeidde han åleine
 fram han ein høvelig stein eller
 tvea der han lagde byrdi i.

Dugande arbeidsfolk
 var elles sterke til å peisa
 seg med byrd - fyrst gå bene
 - og so heint opps.

Dei som hjelpte ein
 til å peisa seg stod alltid
 bak - rim det var tunge
 byrder. Han bredde og ofte
 togit i helda - og drag, åt
 noko. Beraren måtte alltid
 dra godt under - dra
 "togit til seg under byrdi -
 so helda ikkje kom opps i
 nakken - for då fekk han
 ikkje gjorda åt, og byrdi
 datt av.

Arbeidet i utslåttene
 kunde ofte vera på spreng, og
 alle som kunde gjera hjelps laut
 vera med. Var det mange av,

6

heidsfolk var born ofte med
mori - og var maten. Var
det læring lært born som
varn so mykje - ofte vera
med og kasta lærtjervar. *)

Det hende at dei
stappa høyet i sekker - der det
var mykje brukt. Men det var
sjeldan at dette var brukt.
Dette ordet gjikk seint - og
våte sekker var trunge. Det
merst vanlige var at dei brukte
raddor i slikt fende. Dei var
runde og brilla som eit nytt.
Radda var sterk. Det dugde
ikkje. Dei hatt raddone av
kallag (hampetog) som hjukk
Kecitelinor. Raddor av kartong
har eg ikkje sett, heller ikkje av
vidjor. Slike transport nemnde
dei å radda. (leggja i radda)
(velha i radda) (raddeloyne - der
radda vanleg var slept.)

Loynebrung var eit
stort framtid, og han var
mykje brukt. Men den drifts
maten tok fyrst til bruk 1880. -

Kjøp til å vera
høy i var stundom brukt -
særlig der dei har heim røtt
gras - eller ugvas til grise
mat. Tilleburda kunde og
vera brukt til dette - soleis
i tinnel - eller frå den noraste

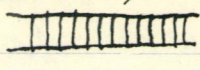
2387

*) Dette var særlig ved læring og
der dei henta lært i fjorane. -

4-Transport av høy.

7

eng.

Høyburda var mykje brukk. Det var 2 sterke staurar med pørrband - innlag som stinnestlar . Dei var gammalt 2-~~lag~~lag (i lag) til å bera høyburda. Men det künde og vera liere ein. Då drag han henne i den eine enden. Grødt ~~lag~~ ^{ruar} då høgt so langt bak som råd var so tungsti fall mest på den enden som fylgde markti.

Det var vanlege trille-
burder som ein hende gong mast
nytte til graskøyning.

Då høyburder var brukk
var det tungt arbeid, og til det
laust det vera nokre folk.

Koko anna reidkaps
til transport av gras eksjunt
for megr med undantok av
høygappelen i den nye
tid.

3. Høyet køyde dei heim
inn sinner, inn det var på
til det. For pikna dei i Balubrand
at dei berre fekk ved snø. Dei
nytte ordet vinterfôr - (fôr, ei -)
Sinnerfôr künde dei ikkje godt
regja.

På mange gardar hadde
dei utlador på heimebon og. Det
var lite inn vegar so dei ikkje

kunde køyra, og stalletmarki var
vid. Ofte galdt det inn å lura
inn turthøyet i ei smøggvinda.
Der dei laut lera høyet kunde det
difor ikkje vera for lang veg
til hus. Difor hadde dei utlötter
oppsette med serleg tanke på dette.
Det var og vanleg at dei hadde
høy på heimastolen og på
skautstemma. Dette høyet køyrt
dei så heim eller kvart dei
hadde bruk for det.

For minne lätar var
det eit visst årsbil, dei skulde
baka til å bruka av høyet.
Dette skrivar dei med pøl, paut-
krit eller blyant på støkorne
inne i lätar. Veggjene i ei
slik lätar var difor ofte som
ei stor minnebok. Der las og
skrivar dei - son eller far - når
dei hadde teke på "lätar" (teke
til å lera eller køyra av høyet,
og når lätar var tom - år eller
år. Dei skrivar og på veggjene
når dei hadde teke inn det fyrste
turthøyet - og det mykje høy
og laur det var i lätar kvart
år. Innskript i utlötterne var
ofte vitnemål som den lengt
og dei brukmål som ringguten
hadde. Utlötterhøyet var ofte fint.
Og øykera fekk eta gadd-lätar,
når dei køyrt det heim.

5- Transport av høy.

9

Di var pers varsame med høyet, og det kunde ofte at dei stoppa det i skotter då dei tok det heim. I kalden i vinteren var det turt - og stivt - og kunde då elles lett størvast hurt.

Høyet kjørde di på vogn eller slede. Vogni var ei vanleg høyvogn på 2 hjul - med ride - fjøler ved kvart hjul - so høyet låg fritt på hjulet. Storliken kunde vera ymse all eller som lundt var.

Høysledane var og av ymse storleik - all eller lundt der dei skulde brukast - rime lange og smale - og rime stutte og breide.

Men eins for høysledane var at dei skulde vera lette - men elles sterkt bygde.

Stammeslede var aldri brukt i høyvogni. Men hjul - slede var brukt rime stader der det var brukt. Det var ein vanleg slede med 2 hjul - eit hjulpar - bak - under sleden. Då hesten drog lyfte sleden og opp framme - og laeset - låg då på hjuli.

Sledar som var brukt i rime var ikkje jærnkotte. Jærnet - gjeng tungt på jærn

og steinat. Men vinteren brukte dei
jærnkotte sledar - men det var
lang køyring på flat veg.

Til hornkøyring brukte
dei og høvognar.

Etter 1920 år er det
vorte meir av arbeidsvegar på
mange gardar - og no brukar
dei høvognar på t kjøl - med
grindar både på sidene og framme
og bak. No karlar dei berre vogne
full - og stund uppi og trakkar.

Etter lant højet fungjast
og ~~leggjast~~ ^{vegta lagt} fint - men so var
lasset skudde hengja på.

Lassi var av
skiplande storleik - alt-etter
veg og lende. Det var ingen
regel men at det siste
lasset skulde vera større -
eller mindre enn dei andre.

Men dei syntu serleg umme med
å skrapa alt højet vel saman.
På den staden der dei hadde
lesst pakke dei ellegså vel
maski. Ein kunde då ofte
sjå kvinnor bar høydollar
i pyrekledit. "De måo nylla
kvert strade" so dei gamle.

Til den gamle
høvogni brukte dei høytang
med gyrdkingatog. Det kalla
dei å gyrdå - (gyrd). Høytangi
gjir og nylla som helst. - Til

6. Transport av höy.

Byrdatoz er hella fint ~~svöggd~~
 svöggd - og helst av einu sprakje.
 Pá dei stadi der det var gade
 vegar - eller fine vintervegar var
 lagde so dei virke vel kort
 mykji dei künde koyra þekna
 dei ofle met eit vissu þal
 höylars. Dei künde dá ofle nemna
 10 - 12 lass höy - og det künde
 vera store lass. Men det var
 ískje ofle ein höyrde dette
 í Balustrand, derimot künde
 ein þitt koyra det í
 Fjorland eller Sagudal der det
 var lang höykyring þá gat
 veg. Nokun regel for skilnad
 millon vinterlass og sumar-
 lass var det - heller ískje
 For höysiden brukte dei alle
 ein jök -

í Gærden Styvel í Evanger
 ligg þá toppen av ei bratt-
 þekka. Den mestu eng ligg
 under hui - og der er so
 bratt at dei ískje kann
 bruka vogn, og det er umlag
 400 meter upp til lötum. Til
 á letta kóyringi met slede
 hev dei difor lagt túrnar
 som dei kóyrer þá. Vest-
 túrnane haldne vate og sleipe
 glid sleden lett. Túrnane
 ligg so tett at sleden glid

leve på linner. Dette hev eg
ikkje sett nokon annan
stod. "Linnavegen" som
dei kalla han var i full
stand då eg såg han
våren 1948. -

5. For dei hadde samslått
(dei slo i lag) skippe dei høyet
stundum i byrdar- og stundum
i besjerom. Frå utsløtt og
stølsgjerte kjørte dei høyet heim
i ein vinter.

6. Bøndene heldt lag med
kvarandre og hjelpte kvarandre.
Då dei skulde arbeida upp
vintervegen var dei og i lag
i ein brøytingi. Di part alltid
sande i ein del. Jannar-part
dei pekna som lekemann - og dei
~~skilte~~ rådlagde med kvarandre.

I Balustrand var
det ikkje lange vegar å kjyra.
Kun når dei skulde ut på
marka-kjøring var dei tilleg
uppe - og dei arbeidde
jannar-part so lenge dei såg
arbeida ute.

Bergen 6 desbr. 1948 -
A. Skasheim